

Britanya İmparatorluğu'nun Uluslararası Ticaret Kabiliyetlerinde Üretim Faktörleri; Literatür Taraması

Mustafa İlteriş Yılmaz¹

¹ Öğretim Görevlisi (Uluslararası Kantörö Şaripoviç Toktomamatov Üniversitesi)
Doktora öğrencisi (İşletme Enstitüsü/Sakarya Üniversitesi), Türkiye

ÖZ

Çalışmada dünya tarihinin ilk kapitalist ve en büyük yüz ölçümüne sahip emperyalist imparatorluğu Britanya, uluslararası ticaret kabiliyetleri yönüyle ele alınmıştır. Çünkü günümüz kapitalist ilişkilerin doğru değerlendirilmesiyle anlaşılacak ve anlamlandırılacak yetkinlikler ülkelerin uluslararası ticaretteki rekabet gücünde belirleyici olacaktır. Bu düşünceden hareketle, günümüz kapitalist koşullarının mimarı Britanya'nın uluslararası ticaretteki rekabet gücü ele alınırken analizin somutlaşması ve belirli sınırlılıklar içerisinde kontrollü bir şekilde değerlendirmeye tabi tutulması için üretim faktörleri temel alınmıştır. Üretimsiz bir kapitalist gücün olamayacağı aşıkarken bu gücü ortaya çıkaran faktörlerin de detaylıca ele alınması gerekmektedir. İlk faktör olarak diğer tüm faktörleri bir araya getirerek bunlardan verimli ve kârlı iş akışları inşa edecek olan girişimci ele alınmıştır. Ardından sermaye imparatorluğu olarak anılan Britanya'da sermaye faktörü ve sonrasında sömürgelerin ve yurtiçindeki üzerinde üretim gerçekleşen toprak ve nihayetinde kapitalist yaklaşımın odağındaki, kimi yaklaşımlara göre ise hedefindeki emek faktörü. Tüm bu dört üretim faktörü Britanya tarihiyle ilgili literatür taranarak irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Britanya, Uluslararası rekabet gücü, Üretim faktörleri

Production Factors In The International Trade Capabilities of The British Empire; A Literature Review

ABSTRACT

In this study, Britain, the first capitalist and the largest imperialist empire in world history, has been handled in terms of its international trade capabilities. Because the competencies, that can be understood and interpreted through the correct evaluation of today's capitalist relations will be determinant in the competitiveness of countries in international trade. Based on this thought, the competitiveness of Britain, the architect of today's capitalist conditions, in international trade is discussed. In addition, factors of production are taken as a basis in order to concretize the analysis and to make it evaluated in a controlled manner within certain limits. It is clear that there can be no capitalist power without production..

* Sorumlu yazar e-mail: mustafailterisyilmaz@gmail.com

Therefore, the factors that reveal this power should be discussed in detail. The first factor is the entrepreneur, who will combine all other factors and build efficient and profitable workflows from them. Then, the capital factor in Britain, known as the capital empire, was discussed. After that The land on which the colonies and domestically produced, and finally The labor factor, which is the focus of the capitalist approach and its target according to some approaches, has been handled. All these four factors of production have been studied through the literature on British history.

Key words: Britain, International Competitiveness, Factors of Production, International Trade History

1. Giriş

Uluslararası ticaret, toplumları ve nihayetinde tüm insanlığı daha mutlu bir geleceğe ve doğru ve dengeli inşa edilmesi durumunda tüm dünyada barışı tesis edebilecek önemli bir araç olarak insanlığın elinde bulunmaktadır. Çünkü ticaretin geçtiği sınırlardan ordular geçmez. Tarafların ortak kazancının inşa edildiği bir denge kimse tarafından bozulmak istenmez. Bu alandaki rekabet ise çıktının daha kaliteli olacağı bir geleceğin inşasında en önemli etkindir şüphesiz. Uluslararası ticaret rekabet gücünü, ülkeler için sebep ve sonuçları yönüyle iktisadi bir nitelikte ele alırken sermaye, girişimci, toprak ve emek olarak üretim faktörleri perspektifinden bir değerlendirmeye tabi tutmanın, gerek geçmiş kazanımları daha berrak bir şekilde değerlendirmek gerekse geçmişten dersler çıkarmak noktasında verimli bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir.

Bu çerçevede hedeflenen rekabet gücüne erişebilmek için üretim düzeyinin belirleyicisi olan üretim faktörlerinin tarihsel gelişimlerini ele almak gerekmektedir. Üretim faktörlerinin temelden değişimlerini gerçekleştirdikleri topraklardaki gelişimleri yönüyle ele alınması ise bu yaklaşımdan elde edilecek verimliliği artıracaktır. Bu noktada incelenecek ülkelerin başında akla gelen ise şüphesiz kapitalist ilişkilerin en köklü temellerinin atıldığı Britanya'dır. Değerlendirmeye tabi tutulacak tarihsel süreçteki adıyla Britanya İmparatorluğu.

19. yüzyılda dünyanın neredeyse her bir köşesinde yer alan 43 sömürgesiyle tarihin en geniş topraklarına sahip emperyalist ülkesi, uluslararası ticaretin en geniş kapsamlı ve en kârlı ilk süreçlerini inşa eden ayrıca dünyanın ilk kapitalist imparatorluğu olan Britanya İmparatorluğu... 16. asra kadar ekonomik olarak değer görmeyen, siyaseten problemlili ve stratejik olarak ikinci derece bir ülkedir Britanya. En büyük rakipleri olan İspanya'yı 16. yüzyılda; Hollanda'yı 17. yüzyılda; Fransa'yı ise 18. yüzyılda geçerek şüphe götürmez bir hegemonya ilan etmiştir. Bu rekabet üstünlüğünü sağlamasında ve günümüzde eskisi kadar açık ara olmasa da sahip olduğu bu uluslararası rekabet üstünlüğünde en başta gelen etkenlerden biri şüphesiz yarattığı burjuva sınıftır (Tanilli, 1994a: 233). Diğer bir deyişle girişimciler.

2. Britanya'da Girişimci

Britanya'nın en büyük başarıları gösterdiği ilk uluslararası ticaretleri ve bu işlemlerin girişimcileri burjuva sınıfının temeli korsanlık faaliyetlerine dayanmaktadır. Altın, maden, gümüş gibi madenleri elde etmeye çalışan İngiliz denizciler önceleri taklitçi stratejilerle Amerika'daki bu kıymetli madenleri aramışlarsa da sonuçta başarısızlıklarını kabul ederek korsanlık faaliyetlerine başvurmuş, bu yüksek kârlı faaliyetlerden ise ülke yönetimi de pay almak isteyince "beratlı korsanlık" faaliyetleri ortaya çıkmıştır. İşte dünün korsanları bu beratlarla meşruiyet kazanarak sağladıkları siyasi avantajlar ve elde ettikleri yüksek kâr birikimini değerlendirerek gelecekte yasal tacirler ve uluslararası ticaret girişimcileri, sonra girişimci tacirler olarak birleşerek kurdukları kumpanyalarla günümüzün uluslararası şirketleri halini almışlardır.

Beratlarla devlet desteğine sahip ve uluslararası ticarete ayrıcalıklı kolaylıklar tanınan bu girişimci tacir kumpanyalarının yalnızca birkaçı şunlardır:

- Kraliyet Nijer Kumpanyası
- Tüccar Serüvenciler Loncası ve Kumpanyası
- Doğu Hindistan Kumpanyası
- Hudson Körfezi Kumpanyası
- Gine Kumpanyası
- Levant Kumpanyası
- Massachusetts Körfezi Kumpanyası

Sadece bu kadarıyla da kalınmamıştır. Geçmişin korsanları yeri geldiğinde bu gibi kumpanyalar marifetiyle elde edilen sömürgelerde çeşitli sömürge yöneticiliği pozisyonlarına ve hatta devlet yöneticiliklerine kadar yükselmişlerdir.

Ülkede bir zamanlar katı Katolik inanışın etkisiyle sermaye birikimi ve zenginleşme isteği büyük bir günahken Katolik kilisesinin devlet yönetimi üzerindeki tahakkümüne son vermek ve ülkede yerleşip artık serpillmek için fırsat kollayan kapitalist iş ilişkilerinin de sosyal hayata tesiriyle Katolik dininin karşısında Anglikan kilisesi tesis edilmiştir. Bu yeni din yorumu ile birlikte ülke yönetiminden ticari ilişkilere kadar sosyal ve siyasi hayattaki birçok gelişmeye dini bir dayanak ortaya çıkmıştır. Sermaye birikimine dair ahlaki tartışmaların son bulmasıyla birlikte kapitalizmin temeli kapitalin önündeki en büyük engel ortadan kalkmıştır. Artık burjuvazinin en büyük silahı olan sermayenin biriktirilmesi ve gerektiğinde faizin de devreye sokularak edinilmesi gayri ahlaki bulunamaz hale gelmiştir. Girişimciliğin önündeki en büyük engellerden biri böylelikle ortadan kalkarken, günden güne daha bir kuvvetle inanılan, işe yaramaz saray mensuplarını zenginleştirmek üzere tasarlandığı yönündeki haklı ve öfkeli düşüncelerin kaynağı ağır vergiler, uluslararası ticaret tarifeleri ve ticaret tekelleri ise hâlâ diğer engeller olarak ortada durmaktadır (Faulkner, 2013: 115).

Zenginleştikçe devlet yönetiminin ilgi ve teveccühüne mazhar olan İngiliz burjuvazisinin devlet yönetimine ilgisi de sürekli artmış, burjuva sınıfının İngiliz tarihinin neredeyse bütün devrimlerinde de

çıkarları ekseninde bir konumları ve etkileri olmuştur. İngiliz Reform Hareketiyle birlikte, merkezi yapısı oldukça güçlü bir devlet ve saray mensuplarının yanı sıra burjuva sınıfından müteşekkil bir aristokrasi meydana gelmişse de İngiliz Devrimiyle birlikte, ülkenin yönetiminde burjuva sınıfının çok daha söz sahibi olduğu anayasal bir monarşi ortaya çıkmıştır. Bu iki tarihi kırılma anı tacir, bankacı ve ticari çiftçiler gibi mali güçleriyle öne çıkan bir seçkinler kesiminin ülkede yönetici sınıf haline gelmesine sebep olmuştur. Bu tarihi gelişmelerin nihai sonucu ise Britanya'da tacir kapitalizminin bütün potansiyeliyle serbest kalması olmuştur (Faulkner, 2013: 127). Tefeciler, armatörler, tacirler, spekülâtörler, bankacılar gibi birçok iş dalında önü alnamaz bir şekilde zenginleşen burjuva sınıfı devlet yönetimindeki hakim pozisyonları sayesinde ticaret pazarlarını artırmak ve ele geçirdikleri yeni pazarlarını korumak için icap ettiği taktirde Britanya'yı ticari rakiplerine karşı savaştan savaşa sürüklemekten dahi geri durmamıştır (Tanilli 1994a: 232). Ne de olsa Birleşik Devletler'de Başkan Taft'ın dediği gibi; "adaletin yolu düzdür ancak dar değildir ve kapitalistlerin lehine müdahaleler için daima yeterli bir yer vardır" (Huberman, 2013:281).

3. Britanya'da Sermaye

15. asırdaki en büyük ve önemli uluslararası ticaret adımı olan coğrafi keşiflerle birlikte yeni kıtadan kıymetli madenleri taşıyan gemilerin soyulmasına dayanan korsanlık faaliyetleri korsanlara olduğu kadar Britanya devletine de kolay yoldan büyük zenginlikler kazandırmıştır. Bu kolay ve yüksek gelir yöntemi taht tarafından desteklenince de korsanlık faaliyetleri "izinli korsanlık" faaliyetlerine dönüştürülmüş ve yeni kıtadan Avrupa'ya akmakta olan büyük zenginliklerden Britanya tahtı ve halkına da bir kanal böylelikle açılmıştır. Öyle ki, bu korsanlık faaliyetlerinden birinde Kaptan Drake adındaki korsan tek bir korsanlık seferinde % 4700 kâr ile yurda geri dönmüş, kendisine gemi veren hissedar İngiliz kraliçesine ise 250.000 sterlin değerinde ganimet getirmiştir (Huberman, 2013: 107). Aynı korsan 1580 yılında başka bir deniz seferinden dönüşünde ise hissedarı Britanya tahtına o dönem için İngiliz Kraliyetinin bir yıllık gelirin tekabül eden 500.000 sterlin değerinde kazancı tek bir seferle sağlamıştır (Bulut, 2012: 83).

Britanya'nın korsanları, tüccarları veyahut kendilerinin yatırımcıları sermayedarların tek kazanımları bunlar gibi kâr marjı hesapsızca yüksek korsanlık faaliyetleri olmamıştır. Asırlarca ele geçirilen ve sömürgeleştirilen toprakların doğal, beşeri bütün zenginlikleri de korsanlık faaliyetlerinde olduğuna benzer bir şekilde ada ülkeye taşınmıştır. Bu haliyle tarih boyunca görülmüş en hızlı ve yüksek sermaye birikimi sağlanmış; bu birikim de orta çağdaki atalarının yaptığı gibi şatolarda gösterişlere harcanmamış, bunun yerine burjuvazi elinde daha büyük sermaye birikimlerine kapı aralayacak yeni üretim ve uluslararası ticaret girişimlerinin yatırımına dönüşmüştür (Yeliseyeva, 2009: 27-28). Bu birikimlerle inşa edilen sanayi döneminde de burjuva-devlet yapısı tarihin ilk kapitalist imparatorluk tanımına en uygun bir şekilde hareket etmiş ve İngiliz burjuvazisinin tüm sömürge topraklarındaki kazançları İngiliz devletince koruma altına alınmıştır. Devletin gücü bütün varlığıyla burjuvazinin çıkarlarına hizmete adanmıştır. Hindistan'dan Afrika'ya, Kanada'dan Orta Doğu'ya, Avustralya'dan İrlanda'ya bütün

sömürgelerde tüm ticari faaliyetlere hakim İngiliz burjuvazisi tüm rekabet koşullarını asimetrik şekilde inşa etmiştir (Huberman, 2013: 148). Bu haliyle fiyatları kendileri belirlemiş, ithalatlarını ucuza sağlayıp ucuza aldıkları ürünlerin artık kısmıyla yine kontrolleri altındaki sömürgelere ihracat yaparak, ayrıca kendi ürettikleri ürünlerin ise ikamelerinin üretilmesini engelleyip onları da ihraç ederek %100 kazanımlı bir uluslararası ticaret sistem ortaya koymuşlardır.

Pek tabii ki sermaye atıl durduğu sürece bir fayda getirmeyecektir. Sermayenin verimli kullanılması ve yeni yatırımlara kaynak olarak değerlendirilmesinin önemi oldukça yüksektir. Bu konuda fazlasıyla mahir olan Hollanda'nın maharetleri ise, Hollanda kralı III. William'ın İngiliz kraliyet ailesi mensubu eşinden ötürü İngiliz tahtına çıkmasıyla birlikte (1689-1702) Britanya'ya aktarılmaya başlanmıştır. Orta Çağ'ın ötekileştirilen ve Katolik yasaklarından etkilenmeyerek başta faiz olmak üzere tüm borsa ve bankacılık faaliyetlerinin erbabı zengin Amsterdam Yahudileri ile Alman Yahudi aileler William ile birlikte Britanya'ya gelmişlerdir. Burada hem kral III. William'a danışmanlık yapmışlar hem de kendi mali güçlerini de pekiştirmelerine yarayacak finansal kurumların inşası ve geliştirilmesinde önemli roller üstlenmişlerdir. Bu şekilde İngiliz Merkez Bankasının (Bank of England) ve Londra Borsası'nın temelleri atılmıştır (Neal, 1987: 98). Sahip olduğu bu yeni finansal kurumlar ve dünyanın en yüksek hacimli ticari limanlarıyla birlikte artık Londra dünyanın en büyük kredi merkezi halini almıştır. 19. asrın ikinci yarısından itibaren yarım yüzyıllık bir süreyle dünya portföy yatırımlarının neredeyse % 40'ı Londra'dadır. 1875 yılında Almanya'da kurulan Reichsbank ile 1913'te kurulan ABD'nin Federal Reserve System'i de temelde işte bu kazanımların mimarı Bank of England'ı örnek alarak inşa edilmiş kurumlardır (Fülberth, 2008:139)

Londra borsasıyla birlikte bireysel olarak finanse edilemeyecek İngiliz Doğu Hindistan Kumpanyası gibi devasa ölçekli ve kârlı uluslararası ticaret girişimleri sermaye bulurken ortaya çıkan yeni ticari faaliyetlerin ve onların korunmasının kredi finansmanı da Bank of England'ca sağlanmıştır. İşte bu modern maliye gerek savaş, gerekse uluslararası ticaret becerilerinde kaldıraç etkisi yaratan en önemli gelişme olmuştur. Henüz küresel ölçekte serbestleşmemiş bir uluslararası ticaret arenasında, ortaya çıkan savaş harcamalarını finanse edebilecek borçlanma kabiliyetleri ve doğuda eskisine nazaran çok daha rahat hareket ederek yeni ticaret ağlarına sahip olmak bu gelişmelerin sonuçlarıdır.

4. Britanya'da Toprak

Bu çalışmada üçüncü üretim faktörü olarak ele alınan olan toprak konusunda Britanya İmparatorluğu'nda düşünce ve algılayışın temelleri Thomas More tarafından atılmıştır. Ütopya ismini verdiği eserinde More insana ait hakları ele alarak bu hareket noktasıyla bazı ahlaki görüşlerini ortaya koymuştur. Bunların başında ise yaşama hakkı gelmektedir. More'a göre bu hak en doğal hak olmakla birlikte bu hakkın insanlara sağlanması ve korunması da bir o kadar doğal ve zaruridir. İnsanların yaşamaları için ise üzerinde barınacakları topraklara ihtiyaçları vardır. Bu en doğal hak olan toprak ise toprağı çorak bırakanların hakkı değil, onu işleyenlerin sahipliğine layık görülmektedir. Böylelikle insanlar yeni ele geçirilen topraklarda oraların eski sahiplerinin çorak bıraktığı alanları ekip biçerse

oraların yeni sahipleri olacaklardır. İşte sömürge ve sömürgeleştirilmiş toprakların altındaki “ahlaki” yaklaşım tam olarak budur. Bu “ahlaki” hakka saygı göstermeyen “eski” toprak sahiplerine karşı savaş açmak ise en doğal hak olan yaşama hakkını korumanın bir tezahürüdür. Bu noktada ise çoraklığın ölçüsü ve tanımı anlam ve kesinlik arayan bir soru olarak ortaya çıkmaktadır. More bu soruyu “ekilmemiş topraklar” olarak yanıtlasa da uygulamada böyle olmadığı görülmektedir. İngiliz burjuvazisinin, İngiliz sömürgecilerinin bu konudaki uygulamalarının temelleri John Locke tarafından atılmış ve ifade edilen soruya bir de o cevap vermiştir. Locke’un ortaya koyduğu emek-mülkiyet teorisine göre varlıkların değerleri üzerlerindeki emek nispetinde ölçülebilir ve böylece anlam kazanır. Varlık üzerinde bir değer yaratan emeğin sahibi de varlığın sahibidir. Dönem koşullarında emeğin köle anlamına geldiği düşünülecek olursa, bu yaklaşımın kölenin sahibinin kölenin emek vererek üzerinde değer yarattığı varlığın da sahibi olacağı anlamını taşıdığı görülecektir. Bu noktadan sonra akla gelen sorunun cevabı ise İngiliz sermaye sahibi girişimcilerin ihtiyacı olan toprağın sahipliğini belirlemiştir; toprakta yaratılan değer ölçüsü ve tanımı nedir? Bu sorunun yanıtı verimlilik ve kârdır. İngiliz tarım standartlarına göre belirlenecek bir düzeyin altındaki verimlilik ve kârın anlamı israftır. El konulması tasarlanan toprak parçasının aynı özellik ve ölçülerindeki bir topraktan İngiliz tarımı daha fazla kâr ediyorsa bu toprak israf edilmekte ve kendisinden daha fazla verim ve kâr elde edecek bir İngiliz sahipliğini hak etmektedir. Bu yaklaşımla bu toprağın sahipliğinin değişmesi ahlaki olduğu kadar zaruridir de (Wood, 2003: 108-117). John Locke mülkiyet açıklamalarının pratikteki karşılıkları yurtdışında bu şekilde sömürgeci, yurt içinde ise çitleme faaliyetleri olarak vuku bulmuştur.

İngiliz burjuvazisinin devlet yönetiminde söz hakkı olmadığı zamanlardan beri zenginleşmesine paralel olarak İngiliz tahtıyla kuvvetli ilişkileri olagelmıştır. Daha önceleri de kuvvetli ilişkilere sahip olmakla birlikte en çok da Reformasyon döneminde bu kuvvetli ilişkiler burjuvaziye somut bir güç olarak yansımıştır. Katolik kilisesinin devlet yönetiminde kralı baskılayan ve iktidarına ortak tutumları sonunda Anglikan kilisesinin inşası ve Katolik kilisesinin sahip olduğu arazilere ve tüm mülklere krallıkça el konulmasıyla bu süreç Britanya’nın üretim faktörlerine katkı sağlar bir boyut kazanmıştır. El konulup kamulaştırılan kilise toprakları kral tarafından dolaylı veya doğrudan soylulara ve burjuvaziye satılmak veya hibe edilmek suretiyle devredilmiştir. Toprakların yeni sahipleri ise buraları çitleyerek sahipliklerini ifade etmişlerdir. Diğer taraftan git gide değerlenen yünün üretimi için de henüz devredilmemiş kimi kamu arazileri burjuvazi tarafından bölgedeki otorite boşlukları değerlendirilerek Locke’un rekabet temelli kapitalist yaklaşımından hareketle yün üretilecek otlaklara çevrilmek üzere el konulup çitlenmiştir. Bu son uygulama ise bir veya birkaç büyük çiftçinin kamusal toprakları çitleyerek kendi arazileri gibi tasarrufta bulunmaları şeklinde gerçekleşmiştir. Evvelen bu el konulan arazilerden faydalanıp geçinen köylüler ise “mülsüzler” olarak kölelerle birlikte şehirlerdeki ve sömürgecilerdeki ihtiyaç olunan emeği sağlayacaklardır.

Korsanlık faaliyetlerinden itibaren tüm ticari ve siyasi adımlarını saldırgan bir rekabet temeline dayandıran Britanya’nın önceleri Hindistan, Antiller ve Kuzey Amerika’da, sonraları ise Afrika ve Orta

Doğu'ya kadar neredeyse dünyanın her köşesinde sömürgeleri olmuştur. Britanya İmparatorluğu'nun tarihte bıraktığı iz de bu noktadan kaynaklanmaktadır; dünya tarihinin en geniş yüzölçümüne sahip sömürge imparatorluğu... İmparatorluk sahipliğini ilan ettiği tüm bu topraklar üzerinde sermaye sahibi girişimcileriyle üretimde sıçramalar gerçekleştirmiştir. Bu büyük ekonomik güç merkezinin inşasında ise üretimin son unsuru olan emek pek tabii ki her yönüyle çok önemli bir rol oynamıştır.

5. Britanya'da Emek

Çitleme faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan mülksüzler sınıfı imparatorluğun farklı noktalarında doğan yeni emek ihtiyaçlarını besleyen en önemli unsurlardan birisidir. Ortaya çıkış şekli kadar sunduğu katkı yönüyle de kapitalist süreçlerin gelişmesinde ve Britanya'nın uluslararası rekabet gücüne katkı sunmakta bir hayli fayda sağlamış bir unsurdur mülksüzler sınıfı. Geçim kaynakları ellerinden alınmış olan bu köylüler şehirlerde karın tokluğuna çalışacakları üretim atölyelerinde sürece katkı sunmuşlardır. Bu şekilde işlerde varlık gösteremeyen veya bu durumdan şikayetçi emekçi köylüler ise burjuvaziyle anlaşmalar imzalayarak sömürge topraklarında emeklerini satmak üzere ada ülkeden ayrılmışlardır. İşsiz ve başboş kalmaları durumunda potansiyel asayiş sorunlarının da sebebi olacak olan bu mülksüz sınıfı gittikleri sömürge topraklarında sözleşmelerinin bitiminden sonra ise sahip olacakları küçük arazilerde üretime başlayacak, kimileri diğer bir üretim faktörü olan girişimciler olarak hayatlarına devam edecek, kapitalist üretim süreçlerine katkı sunmaya devam edeceklerdir. Ancak bunun öncesinde şehirlerdeki ve sömürgelerdeki ucuz işgücü özellikleriyle son üretim faktörü olan emek faktörü oldukça bol ve ucuz bir şekilde tüm uluslararası rakiplerden çok çok evvelce henüz 16. asırda elde edilmiş olmuştur (Wood, 2003: 103). Mülksüz köylüler gönderildikleri sömürgelerde buraların emek arzının %70-80'lik kısmını oluşturmuşlardır. 19. asırda bu şekilde ada ülkeyi terk eden insan sayısı o kadar çoktur ki günde 1000 kişinin sömürgelere gittiği bilinmektedir (Tanilli, 1994b: 96).

Diğer taraftan yurtiçindeki hükümlülerin de sömürge topraklarına gönderilmesiyle Britanya bir yandan hapisane maliyetlerini düşürmüş, bir yandan onların da emeklerini üretim, ve iskan, imar gibi faaliyetlerin girdisi yapmıştır. İngiliz üretiminin emek faktörünün kaynağı yalnızca bu mülksüz köylüler ve hükümlüler değildir. Afrika'dan ve Karayipler'den getirilen köleler de eldeki en büyük güçlerden birini oluşturmaktadır. Kölelerin emek arzında daha çok tercihinin sebeplerinden birisi de zamanla emeğin pahalılaşması olmuştur (Wood, 2003: 120-123). 1770 yılında Kuzey Amerika'nın köle nüfusu üç milyonluk nüfus içerisinde 400.000'e kadar çıkmıştır (Harman, 2013: 15). Bu konuda bilinen diğer bir istatistik ise İngilizlerin, 1660 ile köle taşımacılığı yapmanın parlamento tarafından yasaklandığı 1807'ye kadar köle ticareti yapan diğer ülkelerin toplamı kadar köle taşıdıklarıdır (Richardson, 1998: 440, aktaran: Wood, 2003: 122). Bu köle hareketliliğiyle birlikte emek arzı artmakla birlikte, bir ayağı köle ticaretinden oluşan ve adına üç köşeli ticaret denilen ticari faaliyetler büyük sermaye birikimleri de elde edilmiştir. Wood (2003) Sermaye İmparatorluğu isimli kitabında bu durumu şu ifadelerle ele almıştır: "Britanya'nın oldukça yüksek kârla yürütülen dış ticaretinde sömürgelerin öneminin ve bu ticarete yüksek kâr getiren tütün ve şeker gibi metallerin üretiminde kölelerin oynadığı hayatı rolün

inkar edilmesi imkansızdır. Kaldı ki, ülke içindeki pamuk tekstili üretimine bağlı olan sanayileşmenin Karayipler'deki üretiminin büyük oranda köleler tarafından yapıldığı sömürge pamuğuna dayanacağı da inkâr edilemez.”

6. Sonuç

Britanya tarihine dair literatür taraması yaklaşımıyla uluslararası ticaret başarısındaki üretim faktörlerinden girişimci üzerine göze çarpan ilk husus tartışmasız burjuva sınıfıdır. Başlarda küçük çaplı ticaretler, korsanlık faaliyetleri, küçük atölyelerde zanaat ustalığı gerektiren üretimler ve küçük çiftliklerde üretim gerçekleştiren burjuvazi hesapsız zenginleşme sonucu doğan sermaye akışını doğru değerlendirmiştir. Bunun yanında Katolik kilisesinin ülkedeki direncinin kırılması, ahlaki değerlendirmelerdeki değişiklikler, coğrafi keşifler ve bir takım yeni ticaret yollarının keşfi, sömürge topraklarının yeraltı ve yer üstü zenginliklerinin ele geçirilmesi gibi tüm koşullar İngiliz girişimcisi burjuvazinin avantajına olan veya avantajına devşirilen tarihsel gelişmeler olarak karşımızda durmaktadır. Ülkede evvelden beridir esasında yavaş yavaş yerleşmekte olan kapitalist ticari ilişkiler de bu gelişmeleri lehe çeviren öncüller olmuştur. İngiliz devletinin ve tahtının yer yer karşılıklı mücadele içine girse de başından beri bir tarafça bir şekilde desteklenmiş olan ticari faaliyetler ve bu faaliyetlerin doğurduğu burjuva sınıfını atalarının gösteriş bataklığına düşmemiş ve elde ettikleri sermaye ile yeni iş kolları ve uluslararası ticaret girişimlerini finanse etmekte tereddüt etmemişlerdir. Ayrıca Hollanda ile birleştikten inşa edilen merkez bankası ve borsa marifetiyle de elde edilen sermayeler çok çok daha verimli değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu gelişmelerle sermaye ve girişimcinin zamanın şartları içerisinde mükemmel bir kapitalist uyum gösterdiği ve dünyanın bu ilk kapitalist imparatorluğunun da Britanya'da ortaya çıkmasının, Britanya'ya uluslararası ticarete büyük başarı ve rekabet üstünlüğü sağlamanın kesinlikle tesadüf olmadığı çok rahatlıkla söylenebilir.

Diğer taraftan dünya tarihinin en geniş yüz ölçümüne sahip imparatorluğu olan Britanya'nın bu sınırların inşası süreci ve sonuçları itibariyle hiçbir zaman toprak sorunu yaşamadığı, yaşadığı düşünülebilecek zamanlarda da bunu yine kapitalist “ahlaki” yaklaşımlarla bertaraf ettiği oldukça açıktır. Zira elde edilen zenginlikler onları yeni toprakları sömürgeleştirmeye, sömürgeleştirilen topraklardan direkt elde edilen daha büyük zenginliklerin yanı sıra buralarla tesis edilen %100 kazanımlı uluslararası ticaret de daha çok toprağı sömürgeleştirmeye itmiştir. Sadece yurt dışındaki topraklarda da değil üstelik. Halihazırda sahip olunan topraklarda dahi girişimci burjuva sınıfının aynı yaklaşımla yurtiçindeki topraklarda kârlılığı artırmak için toprak sahipliğinin değişmesini mubah kabul ettiği görülmektedir. Bu önü alınamaz kâr odaklı ve rekabetçi yaklaşım sermaye sahibi ya da sermayeye ulaşabilme kabiliyetine sahip İngiliz girişimcisinin üretim süreçleri inşa etmesini kolaylaştırmış, geriye kalan emek ihtiyacı ise yurtiçinde topraklardan mülksüzleştirilmiş köylülerce veya sömürgeleştirilmiş yabancı topraklardaki kölelerle karşılanmıştır. Bütün bu faaliyetler gerçekleşirken odağa alınan kapitalist, rekabetçi verimlilik ve kârlılık hassasiyeti olmuştur. Bugün gelinen noktada Britanya ve onun izinden gelen ülkelerin uluslararası ticaret kabiliyetleriyle rekabet etmek ve bu rekabet neticesinde tüm dünyada insanlığın ortak

geleceğindeki mutluluğun, barışın, başarının tesisinde ve insanlığın faydasına yüksek katma değerli üretiminde bu tarihi arka planın göz önünde bulundurulması ve bu tarihi süreçlerden istifade edilmesi son derece faydalı olacaktır.

Kaynaklar

- Bulut, Y. (2012). Hindistan'da İngiliz Sömürgeciliği, Oryantalizm ve William Jones, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, Cilt:3, Sayı:6, Sayfa: 71-106.
- Faulkner, N. (2013). Marksist Dünya Tarihi, İstanbul: Yordam Kitap.
- Fülberth, G. (2008). Kapitalizmin Kısa Tarihi, 2. Baskı, İstanbul: Yordam Kitap.
- Harman, C. (2013). Halkların Dünya Tarihi, Çev.: Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul: Yordam Kitap.
- Huberman, L. (2013). Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla, Çev.: Murat Belge, İstanbul: İletişim Yayınları.
- More, T. (2004). Utopia. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Richardson, D. (1998), The British Empire and the Atlantic Slave Trade, 1660 – 1807, The Oxford History of the British Empire: The Eighteenth Century, Oxford: Oxford University Press, s. 440.
- Tanilli, S. (1994a). Yüzyılların Gerçeği ve Mirası – 16. ve 17. Yüzyıllar, Cilt 3, 3. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Tanilli, S. (1994b). Yüzyılların Gerçeği ve Mirası 19. Yüzyıl, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Wood, E. M. (2003). Sermaye İmparatorluğu, Çev.: Sami Oğuz, Ankara: Epos Yayınları.
- Yeliseyeva, N. V. (2010). Yakın Çağ Tarihi, Çev.: Özdemir İnce, İstanbul: Yordam Kitap.

© 2020 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).